

Nobel-díj

Az idei irodalmi Nobel-díjas azt mondja: ő magyar író, csak ezen a nyelven ír, és az a vágya, hogy hazájában is szeressék. Úgy véli: kitüntetése nem minősíthet át egy írói pályát. Reméli, a mostani felhajtás mielőbb véget ér, és befejezheti a magyarországi rendszerváltásról szóló új regényét.

SÁNDOR ZSUZSANNA
interjúja.

■ Állítólag a díj odaítélésének másnapján negyvenkilenc interjút adott.

– Igaz. És előtte is legalább ugyanennyit.

■ Ha így megy tovább – Guinness-rekorder is lesz.

– Vagy inkább szívbajos.

■ Nehéz kenyér a Nobel-díjasé?

– Ebből a szempontból igen. Helyt kell állni a protokollokon és az újságírók rohamaiban. A sikernek ára is van.

■ Kezdi sokallni?

– Tréfál? A megpróbáltatások lényegtelenek a boldogsághoz képest.

■ Gratuláltak korábban kitüntetett irodalmi Nobel-díjasok is?

– Nem, de éppen most hallottam, hogy díjazásomat egyöntetű helyesléssel fogadták a nemzetközi könyvkiadók a Frankfurti Könyvvásáron. A hírt megerősítette a német kultuszminiszter és több itteni irodalmi ügynökség is. Ez azért is nagy dolog, mert a Nobel-díj odaítélését rendszerint fanyalogva fogadja a szakma. Az irodalmi el-

ismerésekért óriási verseny folyik. Épp ezért a legtöbb erőt barátaim önzetlen öröme adja. Találkoztam Berlinben Esterházyval, Nádassal, Kornissal is. Nagy ünnepséget csaptunk, és hamarosan újra összejövünk szűk körben.

■ Hogyan értesült a díjról?

– Az irodámban voltam, amikor felhívtak.

■ Valaki beleszólt a telefonba: kapaszkodjon meg, legyen erős...

– No, azért nem volt ennyire drámái a helyzet. Stockholmból kerestek, és abszolút hivatalos hangon közölték a Nobel-díj Bizottság döntését. Azután a Svéd Akadémia titkára telefonált. Őt személyesen is ismerem. Tárgyilagosan felsorolta az elkövetkező napok hivatalos programjait. De még mindig nem sikerült teljesen felfognom, ami történt. Talán eljön ez a pillanat is.

■ És akkor minden megváltozik? Átminősülhet egész írói pályája?

– Nem valószínű.

■ Pedig azt hittem: az ember ilyenkor nagyot nő saját szemében is.

– Az én koromban már nem szokás növegetni. Az írói méretet nem módosítja egy díj. Különböző új regényem közepén tartok, s legfőbb vágyam, hogy befejezhessem. Várom, hogy vége legyen a felhajtásnak meg a ceremóniáknak. Akkor majd visszabújok a szobámba, folytathatom, amit elkezdtem. Mintha mi sem történt volna.

■ Az egyik sajtótájékoztatón megkérdezték öntől: a magyar írók közül kit javasolna még Nobel-díjra. Krúdy Gyulát említette. Nem akart kortársat megnevezni?

– Nem így hangzott a kérdés. Arról beszélgettünk, mennyi jelentős alkotónk halt meg úgy, hogy nem kaphatta meg ezt a kitüntetést. Elsőként valóban Krúdyról szóltam, mert szerintem ő egész biztosan világirodalmi érték. Persze mondhattam volna másokat is. A kortárs író barátok pedig itt vannak, és re-

mélhetően ezután sokkal nagyobb nemzetközi figyelmet kapnak ők is. Most hívtam föl egy irodalmi ügynök Frankfurtból. Elmondta: régóta ajánlgatta a német kiadóknak egyik kiváló mai magyar szerzőnket. Eddig mindig elutasították, de most egyszerre három könyves cég is jelentkezett. Ez már a Nobel-díj hatása. Számomra az egyetlen a legtöbbet, ha a világ végre fölfedezné a magyar tehetségeket.

■ Pedig akár nehezeltetne is hazájára.

– Mi okom volna rá?

■ Mostanában gyakran elhangzik: díját a német irodalmi lobbinak köszönheti. Ha rajtunk, magyarokon múlt volna, talán sosem kapja meg.

– Ez így nem igaz. Valóban német kiadóm terjesztett föl, de lobbiról szó sem volt. Összegyűjtötték a műveimet, dossziéba rakták a rólam szóló kritikákat meg az interjúimat, és az egészet együtt elküldték Stockholmba. Ennyi történt. Higgye el: a Nobel-díj Bizottság döntése semmiféle lobbinak nincs hatása. Ítélezéskor ezren toporognak az ajtó előtt, és senki sem

veit kevésbé értékelik Magyarországon, mint külföldön.

– A szocializmusban nem túl szívesen fogadták írásaimat. Először regényem, a Sorstalanság 1975-ben jelent meg. A könyv stílusa és szemléletmódja nem tetszett az akkori hatóságoknak, mert sejtették: többről van szó, mint holokausztörténetről. Megérezték, hogy ez a nyelvezet robbanóanyagot rejt magában: lázít minden diktatúra ellen. Egyébként a regényt először a Magvetőhöz vittem be 1973-ban. A kiadó vezetője, Kardos György kijelentette: nem adja ki, mert ez antiszemita könyv.

■ Hogyan lehetett ennyire félreérteni a regényt?

– Kardos, az egykori titkosrendőr és katonai ezredes a maga szűk látókörében fogta fel a világot. Visszautasítása után a Szépirodalmi Kiadónak adtam oda a kötetet. Illés Endre vállalta megjelentetését. Később is mindenben támogatott.

■ Azt beszélik önről: sokáig zárkóztottan, visszavonultan élt.

– Így van.

■ Akadt, aki azért oldotta is írói magányát?

Ha elcsendesednek az ostromok, talán lesz idő mindent végiggondolni.

tudja, hogyan határoz a testület. Ez mindig meglepetés. Ha valóban számítana a kapcsolati tőke, akkor biztos, hogy nem nyerhettem volna. Mások közt két nagy amerikai író volt az „ellenfelem”: John Updike és Philip Roth. El lehet képzelni, hogy mögöttük mekkora érdekszövet-ségek állhattak.

■ Itthon azóta megrohadták a boltokat, kilószám viszik a köteteit.

– A legnagyobb örömmel halom.

■ Pedig többször mondta: mű-

– Mindenekelőtt Spiró György. Felfedezésemet is neki köszönhetem. A Sorstalanság megjelenése után évek teltek el, s látszólag teljesen elfelejtődött otthon a könyv. A nyolcvanas évek elején Spiró megkapta a József Attila-díjat, s az akkori kultúrpolitika megengedte, hogy az Élet és Irodalomban egy nagyobb cikket írjon rólam és első regényemről. Sok fiatal értelmiségi az ő méltatása nyomán olvasta el a könyvet. 1985-ben pedig már másodjára is megjelenhetett.

■ A Nobel-díjat persze nem-

S magyar

csak ezért a művéért kapta.

Csupán irodalmi siker ez?

– Jóval több annál. A kitüntetés sohasem néhány alkotás elismerése. Az idei Nobel-díj a holokauszt és mindenféle diktatúra elítélését jelenti egyben. Hiszen az indoklásban is hangsúlyozták: a diktatúrákban élő törekény ember túlélési lehetőségeiről szólnak munkáim. Választásuk azt jelzi: szükségesnek tartották, hogy Európa és a világ figyelme ezekre a kérdésekre terelődjék. Még mindig vannak olyan államok – köztük sajnos Magyarország is –, ahol a holokauszttal és a történelmi múlttal eddig nem sikerült igazán szembenézni.

■ *Évekkel ezelőtt kilépett a Magyar Írószövetségből. Aztán 1999-ben jobboldali támadások miatt a Frankfurti Könyvásáron sem vett részt.*

– Fordítva történt: én ott voltam, viszont állami képviselőink nem jelentek meg a frankfurti zsidó múzeumban tartott felolvasáson. Három éve még ez volt jellemző honi kultúrpolitikánkra.

■ *Kivonult a magyar irodalmi életből?*

– Ha akarnám, sem tudnám száműzni magam. Magyar író vagyok, csak ezen a nyelven írok, és arra vágyom, hogy hazámban is szeressenek.

■ *Eddig folyamatosan azt hallottuk: nyelvünkbe bezárt nemzet vagyunk. Hátrányos helyzetünk megszűnhet?*

– Magyar írónak valóban nehéz a világhírig eljutnia. Nekem annyiban könnyebb, hogy műveimet sok nyelvre lefordították. Például a Sorstalanság svédül, spanyolul kétszer is megjelent, németül talán tízszer is. Gondolja meg: Európa kilencvenöt szá-

zalékában indogermán nyelven beszélnek. A maradék nyelvcsoporthoz tartozik a magyar is. Ez önmagában nem eleve hátrányos helyzet, de azért komoly akadály. Azt remélem, a Nobel-díj esetleg sok külföldi fiatalot buzdít arra, hogy megtanuljon magyarul. Az európai egyetemeken mindenütt van finnugor tan szék, ahol jó magyar fordítókat képezhetnének. Ez minden problémánkat megoldhatná.

■ *Barátja, Spiró György szerint irodalmunkat a politika is elzárta eddig a világtól.*

– Tény: a szocializmus és a nacionalista túlhajtások nem fokozták az ország iránti rokonszenvet.

■ *Talán az önét sem. Ezért ment ki Németországba?*

– Nem élek itt, csupán egyetlen szemeszterre szülő ösztöndíjat kaptam. Német kiadóm megren-

delésére regényemmel foglalkozom. Sok szakmai kapcsolat köt ide, ráadásul a német becsületrend tulajdonosa is vagyok.

■ *Új regénye 1990-ben játszódik Magyarországon. A politikai fordulat történetét írja meg?*

– Részben igen, bár a könyv a holokauszt második generációjáról is szól. Ez a nemzedék ugyan nem élte át a vészorszakot, mégis öröklött félelmekkel küszködik. Párhuzamos regényeket szoktam írni. A most készülő könyv a Kaddis a meg nem született gyermekért párja. A rendszerváltás veszteségeiről beszél. Azokról az értelmiségekről, akik az elmúlt negyven évben próbáltak a demokratikus elvekért harcolni, de csalódnuk kellett 1989 után.

■ *Azt nyilatkozta: a könyv egyben búcsúja is a holokausztól. Nem furcsa, hogy a Nobel-díjat éppen akkor kapja, amikor lezár egy írói korszakot?*

– A kettő nem függ össze. A holokauszttól való eltávolodásom csupán annyit jelent: még egyszer megformálom a történetet, de most már egy másik szemzőből.

■ *És azután?*

– Kérdés: ha befejezem a munkát, írok-e még egyáltalán regényt. Nézze, már nem vagyok fiatal.

■ *Úgy hallottam, írói szokása is átalakította.*

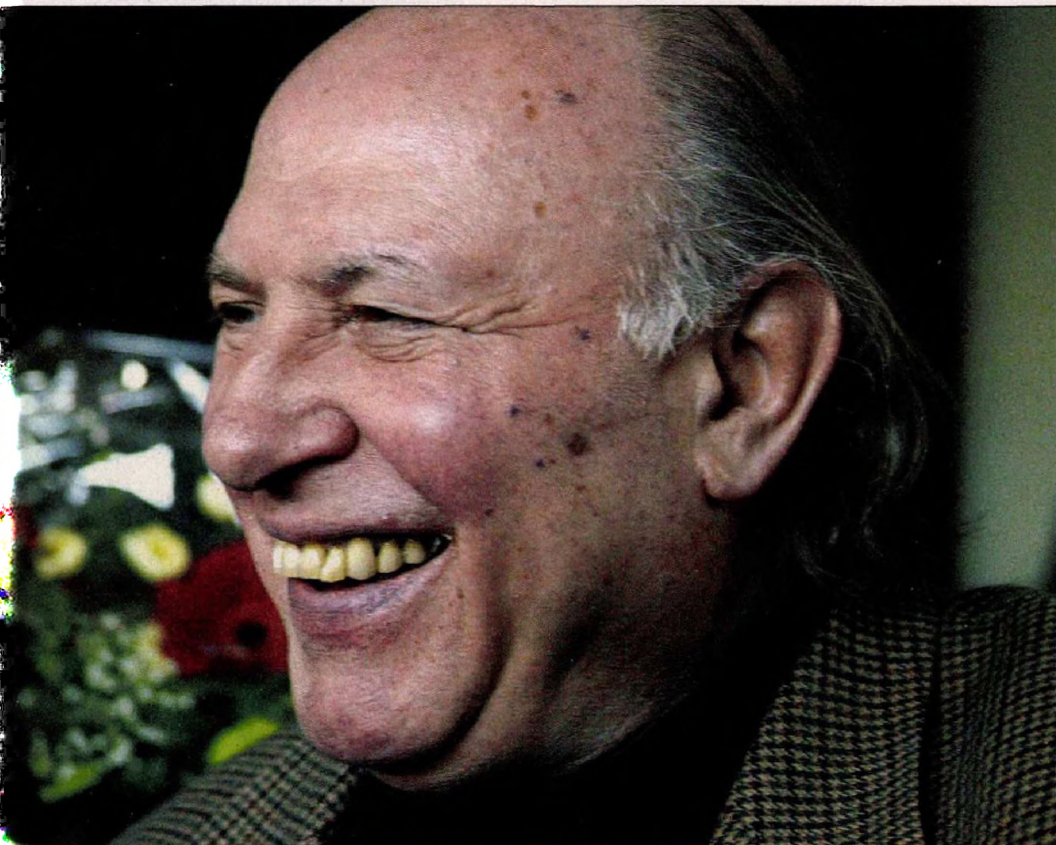
– Megbetegedett a jobb kezem, s így kénytelen voltam írógépről komputerre átszokni. Korábban hallani sem akartam erről, de el kell ismernem: amióta laptopot használok, sokkal könnyebben megy az írás. Nem hittem volna, hogy a technika ennyi örömet szerezhet.

■ *Decemberben adják át a Nobel-díjat. Készülődik már?*

– Gyorsan meg kellene írnom az ünnepi beszédemet, még le is kell fordíttatni.

■ *Miről akar szólni?*

– Hát ez az: még nem tudom. De ha elcsendesednek az ostromok, talán lesz idő mindent végiggondolni.

BESZÉLGETÉS KERTÉSZ IMRÉVEL